

Г.Ефименко

**НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЦК ВКП(Б) У ЗАСОБАХ
МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ УРСР (1932 — 1938).**

Засоби масової інформації відігравали важливу роль у здійсненні національної політики. Саме в газетах та журналах найбільш послідовно проводилося гасло компартійної верхівки про необхідність побудови української культури — “національної

формою, соціалістичною змістом”. Саме через засоби масової інформації можна простежити зміни у формі національної політики ЦК ВКП(б). Адже мова друкованих видань якраз і є найбільш яскравим її виявленням. Висвітлення ж позицій компартійної верхівки щодо кадрових питань, ставлення до мовної політики місцевих представників засобів масової інформації, допоможе розібратися в змісті національної політики. Щоб з’ясувати ці питання, варто звернути увагу на найголовніші аспекти проблеми:

По-перше, слід вияснити, яка ситуація склалася в засобах масової інформації напередодні змін у національній політиці. Потрібно розглянути, які принципи запроваджувало керівництво КП(б)У в питанні мови друкованих видань, чим пояснювалася майже повна відсутність республіканської російськомовної преси, як задовольнялися проблеми національних меншин. Треба також простежити взаємозв’язок між змістом і формою національної політики.

По-друге, слід розглянути основні принципи мовної та кадрової політики в засобах масової інформації у 1933- 1937 рр. Особливу увагу при розгляді цього питання слід звернути на те, яке взаємовідношення було між формою і змістом національної політики, вияснити причини непорозумінь. При цьому слід особливо виділити ставлення компартійної верхівки до друкованих видань національних меншин, з’ясувати причини скорочення їх кількості та реакцію на це партійних керівників. Також необхідно виокремити підходи компартійного керівництва до переходу преси на російську мову видання та пояснити, що саме й чому змінилося в цьому питанні у порівнянні з попереднім періодом.

І, нарешті, третє завдання, яке ми ставимо перед собою в цьому дослідженні – простежити, як відобразилися масові репресії 1937 р. на національній політиці у пресі. Знову-таки, необхідно проаналізувати причини кардинальної зміни ставлення ЦК ВКП(б) до друкованих видань національних меншин. Крім того, слід розглянути нове співвідношення між

російськомовними та україномовними періодичними виданнями в УРСР, з'ясувати, яку роль відігравала мова преси у формуванні принципів національної політики ЦК ВКП(б).

До кінця 1932 р. керівництво КП(б)У основною народністю України вважало українців, а всі інші сприймалися як національні меншини, у тому числі і росіяни. Цей статус дозволяв цим народам мати засоби масової інформації рідною мовою. Причому це стосувалося як районних газет, які почали з'являтися після встановлення в 1930 р. двоступеневого адміністративного поділу, так і центральних газет та журналів мовою нацменшин. У питанні видання газетної та журнальної продукції російською мовою керівництво КП(б)У виходило з того, що росіяни мають достатньо центральних періодичних видань рідною мовою, і українські центральні видання не повинні дублювати їх. Така думка стала головною після від'їзду у 1930 р. П.Постишева з України.

Про те, що саме на початку 1930 рр. українська мова ставала головною в пресі, свідчать такі дані: якщо у 1927 р. з 195 назв газет в Україні українською мовою виходили 94 (48,2%), то у 1932 – 1278 з 1457 (87,7%)¹. Причому кількість російськомовних газет збільшилася несуттєво – з 90 до 113, тоді як інші газети нацменівськими мовами побільшало значніше – з 11 до 66. Тобто, якщо брати дані лише по Україні, то можна знайти підтвердження тому, що саме українці вважалися головною народністю, адже відсоток україномовних газет перевищував відсоток власне українців у республіці.

Такому становищу чималою мірою сприяв стан керівних кадрів в засобах масової інформації. Багато українських газет та журналів знаходилися в руках українських націонал-комуністів, які і вважали все українське головним в республіці. Так, наприклад, відповідальним редактором газети “Комуніст” був П. Любченко, за пропаганду в засобах масової інформації відповідав А.Хвиля, до складу редколегії “Більшовика України” входили А.Річицький та Є.Гірчак, головним редактором

“Червоного шляху” був М.Яловий, головним редактором газети “За культурну революцію” був П.Кіяниця тощо.

З приходом П.Постишева до влади в Україні одним з перших його завдань було розміщення потрібних людей на керівні посади в засобах масової інформації. Так, наприклад, ще 9 лютого 1933 р. рішенням політбюро ЦК КП(б)У на посаду завідуючого відділом культури та пропаганди (далі – Культпроп), замість А.Хвилі, було призначено М.Попова, якого ЦК ВКП(б) послав в Україну з метою встановлення контролю над засобами масової інформації². Та вже 21 лютого, у зв’язку з великою кількістю роботи, ЦК КП(б)У просить ЦК ВКП(б) надіслати ще одного помічника з Москви на цю посаду – тепер вже Рабічева. На засіданні політбюро 23 лютого М.Попова затверджують відповідальним редактором газети “Комуніст”³, а 11 березня до складу редколегії журналу “Більшовик України”⁴. Подібні перестановки відбуваються і в інших журналах та газетах України.

Представникам засобів масової інформації з приїздом П.Постишева стало відразу зрозуміло, що відтепер головною метою їх діяльності повинна стати боротьба з українським націоналізмом. Про це, зокрема, свідчать і дії нового компартійного керівництва України стосовно головного редактора газети “За культурну революцію”, колишнього укапіста П.Кіяниці. У номері газети від 10 лютого 1933 р. він допустив помилку і надрукував рішення пленуму харківського обкому від 29 січня, яке на той час вже було засуджене як некритичне. Реакція на цю помилку була миттєвою. Того ж 10 лютого П.Кіяниці оголосили догану, а вже 12 лютого – виключили з партії⁵.

В листі до П.Постишева від 4 березня 1933 р., П.Кіяниця визнає, що його газета “не билася, як було потрібно викривленнями національної політики, з явищами злочинного ігнорування обслуговування нацменшин”. Крім того він відзначає і “засміченість” складу робітників газети “націоналістичними

елементами”. Наприкінці листа він висловлює готовність боротися з українським націоналізмом. Але його доля вже була вирішена. Посади редактора йому вже доручити не могли. Тож, як бачимо, боротьба з “націоналізмом” в засобах масової інформації розпочалася перш за все, адже вони були могутнім важелем впливу на свідомість широких мас населення

Про те, що встановлення цілковитого контролю над засобами масової інформації було досить клопіткою справою свідчить звіт ЦК КП(б)У XII з’їзду КП(б)У. В ньому, зокрема, зазначається, що “журнальна продукція в порівнянні 1933 р. скоротилася. На початку 1933 р. була проведена перевірка журналів. Ті, які не зуміли об’єднати активу – були зачинені... Протягом 7 місяців 1933 р. за пропозицією Культпропу ЦК КП(б)У конфіскували 7 журналів і вирізали в них 70 статей за шкідливі формулювання.” Особливі турботи новим пропагандистам в компартійному керівництві України доставляли літературні журнали, де “дуже негаразд обстоєла справа. В більшості редакцій цих журналів засіли націоналістичні елементи, які намагалися протаскувати націоналістичні установки в журналах і перетворити їх в свою трибуну (“Червоний шлях”, “Західна Україна”, “Життя і революція”). В 1933 р. проведена велика робота по очищенню редколегій, затверджено новий склад редколегій і редакторів всіх центральних журналів, частина журналів реорганізована”⁶. Новий склад редакторів семи літературних журналів секретаріат ЦК КП(б)У затвердив 9 вересня 1933 р.⁷, тобто на встановлення повного ідеологічного контролю за ними потребувалося 8 місяців.

Подібна “боротьба за кадри” тривала не лише в літературних журналах. 9 серпня 1933 р. постановою секретаріату звільнили від обов’язків членів редколегії “Більшовика України” Є. Гірчака та А.Річицького⁸, а на засіданні політбюро того ж дня було затверджено редколегію цього журналу, до складу якої увійшли М.Попов, В.Затонський, М.Кіллерог, П.Любченко, А.Хвиля тощо⁹. По суті, цим журналом керувало політбюро ЦК

КП(б)У, причому цю відповідальну справу не ризикували доручити якомусь одному члену політбюро, керівництво здійснювалося колегіально.

Але, незважаючи на такий наступ на кадри українських націонал-комуністів в засобах масової інформації, кількість центральних україномовних журналів суттєво не зменшилася. Так, за станом на початок листопада 1933 р. із 106 журналів 83 видавалися українською мовою, 11 – російською, 4 – єврейською, 3 — німецькою та 5 – іншими мовами¹⁰, частка україномовних газет складала 89%¹¹. Цим самим компартійна верхівка намагалася довести, що ніяких змін в національній політиці не відбувається, що боротьба ведеться не з українцями як такими, а лише з перегинами в національній політиці.

Незважаючи на такі наміри, антиукраїнська спрямованість нової національної політики була зрозуміла багатьом. Адже репресії стосувалися саме тих керівників засобів масової інформації, які найбільш послідовно проводили політику українізації преси. Процес переходу місцевої преси на російську мову почав проходити самопливом. Та це поки що не відповідало цілям національної політики ЦК ВКП(б). Компартійна верхівка ставила за мету довести, що в національній політиці не відбулося суттєвих змін, а боротьба велася лише з “петлюрівською” українізацією. З допомогою української форми друкованих видань потрібно було ліквідувати національний зміст газет та журналів. Відчутне зменшення україномовної преси не входило в плани компартійного керівництва.

8 травня 1933 р. секретаріат ЦК КП(б)У направив в обкоми телеграму, у якій висловлювалося незадоволення з приводу переведення місцевих газет на російську мову. У ній наголошувалося на тому, що “без погодження з ЦК категорично забороняється робити будь-які зміни в мові того чи іншого періодичного органа, в кожному окремому випадку це можна зробити лише після рішення ЦК”¹².

Та все-таки протягом 1933 року кількість російськомовних періодичних видань збільшилася. Менш помітно це було, з вищезгаданої причини, у середовищі центральних, районних та обласних газет. Влада турбувалася про те, щоб “націоналізм” в Україні громили українською мовою. Так, наприклад, на прохання Донецького обкому щодо переведення обласної комсомольської газети “Молодий робітник” на російську мову компартійне керівництво України відповіло лише частковою згодою, дозволивши двомовне видання. А на прохання Дніпропетровського обкому про дозвіл видавати Мелітопольську районну газету російською мовою взагалі відмовило¹³.

Обласне керівництво такі ж вимоги ставило перед районною пресою. Але в період активної боротьби з українськими націонал-комуністами неможливо було одним вольовим рішенням змусити редакторів видавати газети українською мовою. Про це, зокрема, свідчить і рішення бюро Донецького обкому КП(б)У від 3 грудня 1934 р., у якому говориться, що 9 районних газет, порушуючи рішення обкому, продовжують друкуватися російською мовою. Вимогу про переведення на українську мову видання зайвий раз повторили, і тільки редактору “Приазовського пролетаря” (м. Маріуполь) було “поставлено на вид”, і то лише тому, що на цей недолік звернула увагу в своїх публікаціях головна газета України — “Комуніст”¹⁴. Про “серйозність” цих вимог обласного керівництва свідчить також і те, що сама постанова була прийнята і розіслана російською мовою.

Про те, що українська центральна влада намагалася зберегти національну форму в засобах масової інформації свідчить також і те, що засновані у вересні газети політвідділів залізниць повинні були вживати українську мову. Так, згідно з рішенням політбюро від 25 вересня 1933 р. газети Південної та Катерининської залізниць, повинні були виходити двома мовами, а газета політвідділу Південно-Західної залізниці мала видаватися виключно українською мовою¹⁵.

Проте це рішення запровадити в життя довго не вдавалося. В тих політичних умовах, коли основним в національній політиці було гасло боротьби з українським націоналізмом, надзвичайно важко було переконати представників преси в необхідності видання газет залізниць українською мовою, тим більш, що керівництво залізницями знаходилося в Москві. 26 лютого 1934 р. в доповідній записці в ЦК КП(б)У сповіщалося, що, незважаючи на неодноразові попередження, газети всіх трьох залізниць продовжують виходити російською мовою¹⁶. На 5 березня 1934 р. було намічено розгляд цього питання на засідання політбюро, але його відклали.

В листопаді цього ж року, після закінчення партійної чистки в Україні, Секретаріат ЦК КП(б)У знову повертається до цього питання. Культпропу (відділ культури і пропаганди ЦК КП(б)У) було запропоновано внести пропозиції про мову залізничних газет, “виходячи з того, що преса на залізничному транспорті в основному повинна виходити українською мовою”¹⁷. На той час в Україні виходило 4 газети дорожніх політвідділів, з яких дві виходили повністю російською мовою, а дві невелику частину матеріалів вміщали українською мовою. Російською мовою виходили також 9 газет райполітвідділів залізниць¹⁸.

4 березня 1935 року була прийнята ще одна постанова ЦК КП(б)У, яка стосувалася мови газет залізниць. І лише після цієї постанови газети справді почали видавати українською мовою¹⁹. Тобто те рішення, яке вперше прийняли ще 25 вересня 1933 р. було втілене в життя лише в березні 1935 р. І це не дивно – адже саме в 1935 р. владні структури України знову почали приділяти серйозну увагу українізації. Саме восени 1935 р. ЦК КП(б)У перевіряв стан українізації в Донецькій, Одеській та Дніпропетровській областях. З другої половини 1935 р. до червня 1937 р. українська влада знову приділяє значну увагу українізації.

У тому ж таки 1935 р. партійне керівництво України зрозуміло, що без широкого запровадження українських кадрів

національну форму в засобах масової інформації зберегти буде дуже важко. Навесні 1935 р. ЦК КП(б)У видає постанову “Про поліпшення підготовки і перепідготовки українських газетних кадрів”, у якій ішла мова про необхідність більш широкого залучення українських кадрів до керівництва пресою. Ця постанова спонукала обкоми до реальних дій. Так, наприклад, Донецький обком КП(б)У, з огляду на цю постанову, пропонує секретарю Старобільського окружкому В.Пелевіну “укріпити редакції міцними комуністами-українцями”. Мало того, він прохає виділити для міських та обласної газет 42 українців-кореспондентів, які надавали б відомості про стан справ в районах Старобільського округу²⁰.

Внаслідок такої політики ЦК КП(б)У в 1936 – першій половині 1937 рр. в Україні знову починає збільшуватися відсоток україномовної преси. Про це свідчать статистичні дані. Якщо у 1932 р. 79,7% всіх журналів, що видавалися в Україні, виходили українською мовою, то у 1934 р. – 67,1%, у 1935 – 56,1%. Але у 1936 р. частка україномовних журналів збільшилася до 62%²¹. А згідно з рішенням ЦК КП(б)У від 10 травня 1937 р. республіканські україномовні журнали повинні були складати 80% всієї кількості назв²².

Протягом другої половини 1935 – першої половини 1937 рр. партійне керівництво України намагалося не приймати рішення про переведення преси на російську мову. Навпаки, деякі журнали переводилися з російської на українську мову. Так, наприклад, незважаючи на прохання дніпропетровського обкому в серпні 1935 р. змінити рішення про переведення літературного журналу “Штурм” на українську мову видання, ЦК КП(б)У не відмінив своє попереднє рішення і запропонував видавати журнал українською мовою, а російською друкувати лише “видатні твори російських письменників”²³. У рішенні оргбюро ЦК КП(б)У від 7 травня 1936 р. “Про сітку журналів на 1936 р., видаваних на Україні” говориться про переведення 5 наукових журналів на українську мову²⁴.

Іноді лідери комуністів України навіть протистояли тиску московського керівництва. Так, наприклад, на прохання голови відділу друку ЦК ВКП(б) М.Талія у березні 1936 р. перевести половину тиражу технічного журналу “Робочий металург” на російську мову видання, П.Постишев відповів: “Ми не проти. Але для цього потрібно відповідно збільшити тираж і дати додатково папір, щоб не зменшити тиражу українською мовою”²⁵. Така відповідь була своєрідною незгодою з пропозицією Талія.

Владні структури України у середині 30-х років намагалися зберегти як переважаючу кількість україномовних видань, так і розмаїття газет та журналів мовами нацменшин. За станом на кінець 1935 р. в Україні виходило 25 республіканських, 23 обласні та 4 міські газети, 99 республіканських журналів. Розподіл за мовою видання був таким²⁶:

Назва/ мова	укр.	рос.	Єврейс.	Польс.	нім.	молд.	болг.	інші	всього
Республіканські газети	11	2	4	4	3	-	1	-	25
Обласні газети	13	1	3	-	-	2	-	4*	23
Міські газети	1	3	-	-	-	-	-	-	4
Республіканські журнали	72	16	4	-	2	2	1	2**	99

* 2 - російсько-українські, 1 –грецька, 1 – татарська.

**1 – російсько-український, 1 – німецько-англійсько-французький.

Та якщо таке ставлення до україномовних видань продовжувалося до вересня 1937 р., коли розпочалася чергова атака та “українських буржуазних націоналістів”, то ситуація з газетами та журналами нацменшин протягом 1933-1937 рр. складалася по-іншому.

Розглянемо ставлення партійного керівництва України до засобів масової інформації нацменшин на прикладі поляків. У

1933 р. під час боротьби з так званим “українським націоналізмом” владні структури України на чолі з П.Постишевим намагалися використати польські “козири” у боротьбі з українськими націонал-комуністами. ЦК КП(б)У 17 липня 1933 р. приймає рішення про реорганізацію 14 польських вкладок до районних газет в Київській, Вінницькій та Дніпропетровській областях на повноцінні газети та організацію нових 3 польських районних газет в Київській області. Перед керівниками цих газет ставилося завдання “інтернаціонального виховання” поляків²⁷. Їм необхідно було більшовизувати польське населення, змусити його відмовитися від культурних та духовних надбань власного народу.

Та зробити цього за короткий час, тим більше польською мовою не вдавалося. Починаючи з 1934 р., після того як широкого розголосу набула справа ПОВ, партійне керівництво посилює тиск на польські видання, розпочинаються масові репресії спочатку проти польського активу, а потім і взагалі польського народу. Вже в березні 1934 р. Вінницький обком за згодою ЦК КП(б)У зліквідував польську газету в Затонському районі²⁸, а до осені 1935 р. всі районні польські газети були ліквідовані.

У своїй записці від 26 вересня 1935 р. на ім'я секретаря ради національностей СРСР Хацкевича відповідальний редактор газети “Трибуна Радзецька”, що видавалася в Москві, Р.Максимовський доповідає про тяжкий стан польського друку. Він пише: “Серед польського населення в Україні дуже розповсюджені нездорові настрої на національному ґрунті: наче радянська влада не любить поляків і підозрює їх в симпатіях та підтримці фашистської Польщі, що, немов би, часто поляки переслідуються лише через те, що вони поляки”. Далі Максимовський наголошує, що такі настрої розповсюджені навіть серед польського активу, представники якого вважають, що “ведеться асиміляційна політика, що йде поступова ліквідація всієї роботи на польській мові”²⁹.

Повертаючись до стану справ в польській пресі Максимовський наголошує на тому, що були ліквідовані всі польські районні газети. Одночасно з цим “ЦК КП(б)У вирішив укріпити та розширити польську газету і зробити її гідним органом ЦК КП(б)У. Але це не проведено в життя”. Далі він говорить про розгубленість у рядах польських видавців внаслідок масових арештів у складі редакцій “Серпа”, “Бондзь Готува”, “Гласа Млодежі”, про негативний вплив ліквідації Мархлевського польського національного району тощо. Він зазначає, що “серед робітників на польській ділянці панує повне розгублення. Деякі вважають, що потрібно вести асиміляторську лінію і перестати взагалі вести роботу польською мовою. Інші вважають, що асиміляторська політика на руку польському фашизму, що це пеовістські елементи намагаються вести в СРСР таку лінію, щоб розпалити польське населення проти радянської влади”³⁰. Видно з усього, що автор листа й сам перебуває в розгубленості.

На копії цього листа П.Постишев власноручно написав свою резолюцію – “Тезуїтський лист”³¹. У доповідній записці в ЦК ВКП(б) на ім’я Й.Сталіна П.Постишев, аналізуючи цей лист, зазначає, що сам Максимовський, мабуть, зв’язаний з ПОВ, що “свого листа він направив з певною контрреволюційною, ворожою метою”. “Ми вважаємо, — пише далі Постишев, — що Максимовського потрібно ґрунтовно прощупати, і у всякому раз з керівництва “Трибуни Радзецької” зняти”³². Але час для цього, на думку ЦК ВКП(б), ще не настав, таке стрімке згортання польської роботи в Москві поки що не входило в їх плани.

Восени 1935 р. керівництво українських комуністів приймає декілька постанов, спрямованих на посилення контролю над польською пресою. Так, 27 серпня 1935 р. ЦК КП(б)У приймає рішення “Про газету “Глос Радзецькі”(перейменовано було згідно з постановою від 10 серпня 1935 р.). У ньому говориться про необхідність зміцнення редакції цієї газети потрібною кількістю кваліфікованих й перевірених людей. Щоб десь ці кадри взяти (чимало польських працівників преси було репресовано), у цій

же постанові вирішується ліквідувати польські районні газети і рештки не репресованих працівників кинути на допомогу у видавництві центральної газети³³.

2 вересня 1935 р. виходить постанова ЦК КП(б)У “Про ознайомлення зі змістом газет, які виходять польською мовою” (на той час в Україні їх лишалося 3). Цю справу доручили М.Попову. Постанову продублювали 28 вересня, але до польських газет додали й газети іншими мовами нацменшин³⁴. Згідно з постановою ЦК КП(б)У від 20 вересня 1935 р. припинялося видання польської комсомольської та піонерської газет (редактори цих газет на той час були заарештовані), залишався лише “Серп”(поки що ще лишалася стара назва). Щоб не допустити знову “помилки” і не назначити на посаду польського “фашиста” в постанові записали: “Доручити тт. Попову і Балицькому обновити повністю склад робочого апарату газети “Серп”³⁵.

Але навіть до цієї єдиної польської газети дібрати кадри було дуже важко, адже репресії проти поляків не припинялися. І лише навесні 1936 р., після того, як наступило деяке затишшя в репресіях, з допомогою московського центру вдалося набрати необхідну кількість працівників для повноцінного видання цієї газети. З 1 травня 1936 р. “Глас Разецкі” почав виходити щоденно тиражем 20 тис екз.³⁶. Про ставлення в той час українських комуністів до польської роботи яскраво свідчив вислів секретаря Новоград-Волинського окружного Абаша, який у відповідь на звістку про те, що до них їдуть кореспонденти “Трибуни Радзецкої” заявив: “Я їх до себе не пущу. Вони вже наробили справ у мене, досить, в мене поляків немає”. Фотокореспонденту ж цієї газети в редакції “Пресфото” порадили “перестати возитися з поляками, тому що це дуже небезпечно”³⁷. Зрозуміло, що в такому ставленні до поляків вирішальну роль зіграли не настанови ЦК КП(б)У, а дії НКВС.

Згортання роботи засобів масової інформації рідною мовою проходило не лише серед поляків, а й серед інших нацменшин.

Щоправда це проходило з деякими запізненнями. 11 жовтня 1936 р. політбюро ЦК КП(б)У прийняло рішення про закриття з 15 листопада трьох обласних єврейських газет, молодіжних німецької та єврейської, а також центральної болгарської газети³⁸. Але широкі протести представників болгарської інтелігенції в УСРР, які апелювали до самого Г.Димитрова, змусили ЦК КП(б)У залишити центральну болгарську газету “Колективіст”.

У першій половині 1937 р. в Україні спостерігається посилення уваги як до українізації, так і до проблем розвитку нацменшин. У той час, готуючи генеральний наступ, НКВС дещо послабили репресії щодо представників неросійської інтелігенції. Партійне керівництво України витлумачило це як сигнал до того, щоб навести порядок в національній політиці, що й почало здійснювати на практиці. Але це послаблення було нетривалим. Починаючи з другої половини 1937 р., репресії відновлюються з подвійною силою у таких умовах про збільшення україномовних видань та про розвиток нацменівської преси мови вже бути не могло.

Починаючи з другої половини 1937 р. в Україні активними темпами збільшується кількість російськомовної преси. Спочатку владні структури дозволяють перехід на російську мову тим виданням, які в свій час були переведені з російської на українську, як це було, наприклад, з медичним журналом “Новый хирургический архив”³⁹. Потім з ініціативи ЦК ВКП(б) (дієвого українського комуністичного керівництва на той час просто не існувало) 4 грудня 1937 р. приймається рішення про створення в Україні центральної російської газети “Советская Украина” тиражем 350 тис.⁴⁰.

Цього вищому компартійному керівництву здалося замало. 17 грудня ЦК ВКП(б), а 26 – ЦК КП(б)У приймає рішення про утворення в Харкові, Дніпропетровську, Миколаєві та Одесі обласних газет російською мовою, які повинні були мати той самий формат, що і газети українською мовою⁴¹. Щоб довер-

шити справу з “непотрібною” українізацією преси, політбюро ЦК КП(б)У 10 січня 1938 р. приймає про переведення на російську мову видання дорожніх газет політвідділів залізниць і припиняє видання українською мовою газети “Червона армія”⁴². А 22 березня 1938 р. політбюро ЦК КП(б)У, “у відповідності з рішенням ЦК ВКП(б)”, приймає рішення про видання з 1 квітня республіканської комсомольської газети “Сталинское племя”, причому тираж і формат нової газети встановлювався однаковим з “Комсомольцем України”⁴³. Про видання газет мовами нацменшин розмови вже не велися.

Таким чином, з призначенням М.Хрущова керівником КП(б)У все ставало на свої місця. Російська мова, яка проголошувалася мовою світової революції, ставала панівною, будь яке загравання з національними меншинами припинялося. Політика ЦК КП(б)У тепер ні в чому не суперечила діям НКВС. З формулювання національної політики як “національної формою, соціалістичної змістом” поступово зникала перша половина.

Про антиукраїнську спрямованість цієї політики в засобах масової інформації свідчать такі дані. Якщо в 1933 р. (коли боротьба з українським націонал-комуністами вже розпочалася) з 272 назв журналів українською мовою видавалося 204 (75%), то у 1938 – з 254 - 138 (54%), причому за межами УРСР українською мовою видавався лише один журнал. Схожа ситуація і з газетами. У 1933 р. 85% всіх газет видавалося українською мовою, а у 1938 - 58,7%⁴⁴. Потрібно також зазначити, що у 1933 р. значну частину неукраїнських видань становили газети та журнали мовами нацменшин, а у 1938 р. фактично всі вони виходили російською мовою. Але на заваді подальшій русифікації стали відомі міжнародні події, внаслідок чого Сталіну та його прибічникам знов знадобилася підтримка українського народу.

ПРИМІТКИ:

-
- ¹ ЦДАВО України, ф.318, оп.1, спр.1403, арк.78
- ² ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.281, арк.191.
- ³ Там же.
- ⁴ Там же, спр.282, арк. 59.
- ⁵ Там же, оп.20, спр.6199, арк.110.
- ⁶ Там же, арк.112-113.
- ⁷ Там же, оп.7, спр.300, арк.138.
- ⁸ Там же, арк.29.
- ⁹ Там же, оп.6, спр.284, арк.149.
- ¹⁰ Там же, оп.20, спр.6199, арк.112.
- ¹¹ Там же, арк.107.
- ¹² Там же, оп.20, спр.6216, арк.75.
- ¹³ Там же, оп.7, спр.298, арк.92; спр.299, арк.112.
- ¹⁴ Державний архів Луганської області (ДАЛО), ф.4, оп.1, спр.746, арк.104.
- ¹⁵ ЦДАГО України, ф.1, оп.7, спр.300, арк.91,132.
- ¹⁶ Там же, оп.20, спр.6438, арк.22.
- ¹⁷ Там же, оп.7,спр.349, арк.65.
- ¹⁸ Там же, оп.20., спр.6438, арк.23.
- ¹⁹ Там же, спр.6646, арк.74.
- ²⁰ ДАЛО, ф.4, оп.1, спр.923, арк.8.
- ²¹ ЦДАВО України, ф.318, оп.1, спр.1403, арк.78,
- ²² ЦДАГО України, ф.1, оп.7, спр.460, арк.26.
- ²³ Там же, спр.384, арк.148.
- ²⁴ Там же, спр.422, арк.204.
- ²⁵ Там же, оп.20, спр.6840, арк.53-54.
- ²⁶ ЦДАВО України, ф.318, оп.1, спр.1402, арк.8
- ²⁷ ЦДАГО України, ф.1, оп.7, спр.299, арк.86., спр.298, арк.184.
- ²⁸ Там же, спр.344, арк. 124.
- ²⁹ Там же, оп.20, спр.6647, арк.121.
- ³⁰ Там же, арк.123.
- ³¹ Там же, арк.121.
- ³² Там же, арк.118-119.
- ³³ Там же, оп.7, спр.384, арк.146.
- ³⁴ Там же, оп.16, спр.12, арк. 278; Оп.7, спр.385, арк.21.
- ³⁵ Там же, оп.16, спр.12, арк.278.
- ³⁶ Там же, оп.7, спр.422, арк. 83.

³⁷ Там же, оп.20.спр.6840, арк4.

³⁸ Там же, оп.6., спр.410, арк.78.

³⁹ Там же, оп.7, спр.461, арк.109.

⁴⁰ Там же, оп.6, спр.442, арк.5.

⁴¹ Там же, арк.11.

⁴² Там же, спр.462, арк.5.

⁴³ Там же, арк.165.

⁴⁴ ЦДАВО України, ф.318, оп.1, спр.1420, арк.8.